

روکارو بابەتی فەلسەفی لە فەلم و ھونەرەکانی رۆژنامەوانیدا

لەرێگە ی لیکۆلینەو ھو بەدواداچوون لەو ھە چۆن بێر و باوەرەکان دروست دەبن و چۆن ئەمە بە درێژایی مێژوو گەشە ی کردووە، دەتوانین دەست بکەین بە تیگەیشتن لە چوارچێوە ی باوەرەکانمان. ھەر ھەھا فەلسەفە دەتوانیت چوارچێوە یە کمان بۆ دابین بکات بۆ بریاردانی ئەخلاق و بۆ لیکۆلینەو ھە لە پرسیارە گرنگەکان دەربارە ی ژیان و مردن،، ھەر ھەھا دەربارە ی مانا و مەبەست.

فەلسەفە ی فەلم و سینەما: فەلسەفە ی فەلم لقیگە لە جوانکاری لە نیو دیسپلینی فەلسەفە دا کە ھەول دەدات لە پرسیارە سەرەتاییەکانی فەلم تیبگات. فەلسەفە ی فەلم تیکە ئە یەکی بەرچاوی ھە یە لە گەل بێردۆزی فەلم، لقیگە لە لقیگەکانی لیکۆلینەو ھە ی فەلم.

سینەما چالاکییەکی فەلسەفیە کە بێرکردنەو ھە لە گەل کات و وینە تیکەل دەکات. واتە فەلسەفە ی سینەما جۆریگە لە شیکردنەو ھە ی پە یو ھندی نیوان وینە و بێرکردنەو ھە. سینەما جۆریگە لە ھونەر، بەلام ھونەرێکی چالاکی فەلسەفیە.

یەکیگە لە کارە فەلسەفیەکان یاخود چەند رووکاریگە لە باتە فەلسەفیەکان بۆ فیلمە کە تەرخان دەکریت. دەتوانین ناوی ئەم فەلسەفیە بنیین لە فیلمدا. بە پێچەوانەو ھە، فەلسەفە ی فەلم، ئەو پرسیار دەربارە ی سروشتی فیلمە کە دەکات، ئەزموونی ئیمە لە سەری، چۆن جادوو ھە کە ی لە سەر ئیمە کار دەکات و لەوانە یە چ سنووریکی ھە بییت.

فەلسەفە ی فەلم، تیشک دەخاتە سەر فیلمەکانی سەردەمی جۆراو جۆر، ولاتان و کلتورەکان کە بە شدارن لە پرسیاری فەلسەفی سەرنجراکیش. لیکۆلینەو ھە ی ئیمە لە سەر ئەم فیلمانە لە گەل خویندەو ھە فەلسەفیەکان ھاوشان دەبییت کە لە ھەمان کیشە دەکوئنەو ھە.

لەم لینکەدا (۱۰) لەبەناوبانگترین فلمەکان کەوا بەروونی رووکاری فەلسەفییان تیا دا بەکارهاتوو:

[Top 10 Philosophical Films - Movies all philosophers should watch - YouTube](#)

My dinner with Ander (10)

human experience (ئەزمووونی کەسی)

human nature (سروشتی مرۆف)

who we are (ئیمە کیین)

why we are here (بۆچی ئیمە لێرهین)

we should live (چۆن ئیمە دەبیت بژین)

the search for meaning this (گەرێان بە دواى ئەم مانایەدا)

Stalker (9)

شوینکەتوو

search for supernatural (گەرێان بۆ سەر و سروشتی)

search for god (گەرێان بە دواى خودا)

existence of heaven and afterlife (بوونی ئاسمان و ژیاى دواى مردن)

religious faith (باوهرى ئایى)

human desire (ئارەزووى مرۆف)

Ex machine (8)

philosophy of mind (فەلسەفەى مېشك)

hard problem of consciousness (كېشەى قورسى وىژدان)

functionalism

human thought (بىرى مرؤف)

experience (ئەزمون)

ethics (رەوشت)

the future of technology, a really thought - provoking film, question so much about your thought and experiences, we will question where we are heading as people with our technological advances right.

داھاتووى تەكنۆلوژىيا، فىلمىكى بەرپاستى بىرکراوھو- ھاندەر، زۆر پرسىيار دەربارەى بىرکردنەوھ و ئەزمونەكانت

ئېمە پرسىيار دەكەين كە ئېمە بەرھو كوئى دەرپۆين وەك ئەو كە سانەى پېشكەوتنى تەكنەلۆجىمان ھەيە.

Fight club (7)

Nihilism

ناھىلىزم: فەلسەفەى ھىچخوازى يان پوچگەرایی:- فەلسەفەيەكە دەلېت ھىچ شتېك بوونى نىھ و نازاندري و ناگەيندرئ. فەلسەفەيەكە برپاى بەھىچ جۆرە فەلسەفەو بىروباوهرېكى رەوشت چاكي و ئايى و كۆمەلايەتى نىھ و دژيان دەوھستئ. بىروباوهرېكە دەلېت كە دەبئ ھەموو دەزگا سىياسى و

کۆمه لایه تییه کان بروخیندرین و دهزگای تازه له جیگه یاندا دابمه زری. بیروباوری شۆرشگیژی خویناوی. بیروباوه ریکی شۆرشگیژی خویناوی بوو که له دواى سه دهی نۆزده هه م و سه ره تای سه دهی بیست له روسیا سه ری هه لدا.

nietzschh's (نیچه)

rebellion (یاخیبوون)

Consumerism (به کاربه ری)

anarchism

ئه نارجیزم:- بیروباوه ریکه دژ به هه موو جوړه فه رمانه وایی و ده سه لاتیکی فه رمانه واییه، ئاژاوه خوازی. به ره لهستی کردنی هه موو جوړه ده سه لاتیکی فه رمانه وایی. ئاژاوه چی.

The Seventh seal (6)

مۆری هه وته م یان هه وته مین مۆر

Philosophy of religion

existence of god بوونی خودا

life after death (ژیانی دواى مردن)

existentialism (بوونگه رایى)

ئیکستینشالیزم: فه لسه فه ی بوون، بوونگه رایى، فه لسه فه ی بوونه وه ری.

absurdism (بئ مانایی)

The matrix (5)

Simulation theory (بیردۆزی لاساییکردنه وه)

Idealism (ئایدیالیزم)

AI and consciousness (ویژدان)

Technology and ethics (تهکنه لؤژیا و نه خلاق)

We have pi π (4)

پای نه گۆرپکی بیرکارییه که ریژهی بازنه یه ک بو تیره که ی نیشان ده دات Pi. به کاردیت بو چاره سه رکردنی کیشه کان که درپژی و پرووبه ره کان و قه باره ی شیوه چه ماوه کان و پرووی ۱۲۳ تپدایه. ههروه ها Pi له هاوکیشه جوراوجوره کانی فیزیا و نه ندازیاریدا به کاردیت بو وه سفکردنی جووله و له رینه وه و ته زووی کاره بایی دیارده جیاوازه کان Pi. به شیکی گرنگی نه ندازه و نه ستیره ناسی و ته لارسازییه

philosophy of mathematics (فلسه فهی بیرکاری)

nature of the universe (سروشتی گه ردوون)

search for truth (گه ران به دوای راستی)

search for god (گه ران به دوای خواوه ند)

order and chaos (فه رمان و ئاژاوه)

Devil Advocate (3)

پارٽيزهري شه یتان

Philosophy of religion

existence of god بوونی خودا

existence of satan بوونی شه یتان

the problem of evil کیشهی خراپه کاری

the nature of satan and the anti – Christ سروسستی شه یتان و دژه مه سیح

religion faith باوهري ئایینی

problem of law کیشهی یاسا

Donnie Darko (2)

philosophy of time فه لسه فهی کات

dimensionalism ره هه ند

temporal time worms کرمی کاتی

free will ویستی ئازادالی

Determinism دیاریکردن

ئهم فلمه باس له پیویست بوونی ئازادی ده کات.

waking life (1)

ههستانه وهی ژیان

Philosophy of religion

existence of god بوونی خودا

free will and determinism ویستی نازاد و دیاریکردن

metaphysics

existentialism (بوونگه رای) (بوونگه رای)

philosophy of mind

idealism

solipsism

سۆلیپسیزم: بیروباوهریکی فهلسه فیه که دهلیت مرؤف ده توانی هه ره هه ست به به سه رهاتی خوئی بکات و هیچی تر. بیروباوهریکی فهلسه فیه که دهلیت ته نه شت که له راستیدا هه بی هه ره گیانی مرؤف خوئی تی.

pantheism

پانڈیزم: بیروباوهریکه که دهلیت خواله هه موو شتیکیدا هه یه و هه موو که سییک و شتییک له م جیهانه دا تاییه ت به خوئی خوایی تیدایه، بیروباوهریکه دهلیت: خواله هه موو شتییکه و هه موو شتییکیش خواییه، واته خواله سر و شت هه ردووکیان هه ره یه کیکن و هه موو شتییکیش وهک خواله پیرۆزه. گشت خواله پهرستی، ریروهی جیهان پهرستی، ریروهی هه موو شت پهرستی (گواییه خواله هه موو شتیکیدا هه یه).

گرنگى فەلسەفە لە بواری پەرورەدە و فیرکردندا

لە گرنگیەکانی فەلسەفە: لیکۆلینەووی فەلسەفی گەشە بە نووسین، خویندەنەو، لیکدانەو، دووبارە بیرکردنەو، خوگونجانندن، فیربوون، ریکخستن و توانای دیالۆگ دەدات.

لە ئەرکەکانی فەلسەفە: سێ ئەرکی فەلسەفە پروونکردنەووی واقع، گۆرینی کۆمەلگا و پیشبینیکردنی داھاتوون. پروونکردنەووی واقع ئەرکی دۆزینەووی پروونکردنەوویە بۆ پرسیارە بنچینەییەکان دەربارە و واقع، لەوانە چۆنیەتی ریکخستنی، چۆن سەرچاوەی گرتووە و ئایا ئامانجی ھەیە.

خاڵە سەرەکیەکانی فەلسەفە: ئەمە بە دوادا چوونییکی بیرکردنەوویە بۆ راستییە بنچینەییەکان، گەرانیکە بۆ تیگەیشن، لیکۆلینەووی لە بنەماکانی رەفتار. ھەولیدەدات ستانداردەکانی بەلگە داھمەزینیت بۆ داھینکردنی میتۆدی عەقڵی بۆ چارەسەرکردنی ناکوکییەکان و دروستکردنی تەکنیک بۆ ھەلسەنگاندنی بیرۆکە و مشتومرەکان.

چۆن فەلسەفە یارمەتیم دەدات سەرکەتووبم: فەلسەفە بە تاییبەتی ئامادەییە بۆ فیرکردنی ئەو کارامەییانەیی کە گرنگ بۆ سەرکەوتن لە نزیکی ھەر ھەولیدەدات: چۆن بە رەخنەیی بیر بکەینەو، چۆن مشتومر دروست بکەین و ھۆکارەکان پیشکین، ھەرۆھا چۆنیەتی دارشتن و دەربیرینی بیرۆکەکان بە روونی لە قسەکردن و نووسیندا.

فەلسەفە دەتوانیت تۆ بکات بەکەسیکی باشتر: فەلسەفە دەتوانیت یارمەتیت بدات لە پەرەپیدانی توانای بیرکردنەووی رەخنەگرانە کە گرنگ بۆ دۆزینەووی چارەسەر لە ژيانی رۆژانەدا. بیرکردنەووی عەقلانی و لۆژیکی یارمەتیت دەدات بپاری باشتر بەدەیت.

رۆلی فەلسەفە لە دیاریکردنی راستی و زانین: فەلسەفە رۆلێکی گرنگی ھەیە لە دیاریکردنی راستی و زانین لە رینگەیی لیکۆلینەووی رەخنەگرانە لە گریمانە و باوەرەکان و پیشنیارەکان بۆ ئاشکراکردنی رەواپەتیان. ھەرۆھا یارمەتیدەر دەبیت بۆ جیاکردنەووی ئەووی کە راستە و ھەلەییە، ھەرۆھا چارەسەرکردنی سەرلێشیواوی و ئاشکراکردنی پیشبینیەکان.

فەلسەفە کۆمۆنیکەیشن کاردەکات بۆ تیگەیشن و رووناکردنەووی ماناکان بەمەبەستی پیدانی بەئاگاہیپان و ئاگادارکردنەووی کەسانی تر، بیرکردنەووی خودی، پرسیار و قسەکردن دەربارە نەخشەیی بیکردنەووی یان بەووردی نەخشەکردنی زانیاری تەواو، کە دەبیت بگۆردیت – کە وەلامی ئەم رۆلە داوادەکریت بۆ بەتەنگەووەھاتی رای گشتی.

توانای په یوه نندیکردن: فلهسهفه به شپوهیه کی تایبته به شداری دهکات له پهره پیدانی هیژی دهربرین و په یوه نندیکردن. هه ندیک له نامرازه بنه رته تیه کانی دهربرینی خوی دابین دهکات - بو نمونه، شاره زایی له پیشکه شکردنی بیرۆکه کان له رپگه ی مشتومری رپکخراو و باش بنیات نراوه - که بواره کانی تر یان به شپوهیه کی فراوانتر به کاری ناهینن یان به کاریان ناهینن.

له بواری په روهرده فلهسهفه به شدارییه کی سهره کی دهکات له رپگه ی داواکارییه کانیه وه له سهر چالاکی رپوشنبری. په روهرده له فلهسهفه دا بریتیه له ناگادار بوون له که سایه تیه سهره کییه کان و پیشکه وتنه کان له میژووی فلهسهفه دا، فیروونی ته کنیکه نوپکراوه کان و وه لاهه په سهندکراوه کان بو پرسیاره فلهسهفیه کان، هه روها فیروونی کارامه ییه ره خنه یی و لیکدانه وه و هه لسه نگانده کان که له پلانی گشتی بابه ته کاندایه له وانه یه به گه وره ترین به ها سهر بکریت.

دهرچووانی پرپوگرامی فلهسهفه له ناوه ننده کانی خویندن چاوه پروان ده کریت له گه ل دهقه سهخته کاندایه رپک بکه ون که مامه له له گه ل مشتومره فلهسهفیه پیشکه وتوووه کان ده که ن. نه م جوړه خویندنه وه یه زورجار له شیواز و ناوه رپوکدا جیاوازن. هه روها، چه ندین کاری نووسراو به شیکه له نه رکه کانی خویندکاری فلهسهفه، و چاوه پروان ده کریت که نه م نه رکانه به وریاییه وه پیکم پیترین و به بیرکردنه وه چاره سهر بکرین. له کو تاییدا، گفتوگوئی زانراو گرنگه بو فلهسهفه و په روهرده ی فلهسه فی.

زوربه ی نه و شتانه ی له فلهسهفه دا فیرو دهن ده توانریت به راستی له هه ره ولپیکدا جیبه جی بکریت. نه مه هه ردووکیان له بهر نه وه یه که فلهسهفه دهست له زور بابهت ده دات، به تایبه تی چونکه زورپک له شیوازه کانی ده توانریت له هه ر بواریکدا به کار پیتریت.

لیکولینه وه ی فلهسهفه یارمه تیمان ده دات بو به هیژکردنی توانا کانمان بو چاره سهرکردنی کیشه کان، توانا کانی په یوه نندیکردنمان، هیژه قه ناعه تپیکراوه کانمان و توانا کانی نووسینمان وه روها که چون فلهسهفه یارمه تیمان ده دات بو پهره پیدانی نه م شاره زاییه گرنگانه.

فلهسهفه توانای چاره سهرکردنی کیشه کانی که سیک به هیژتر دهکات یارمه تیمان ده دات بو شیکردنه وه ی چه مکه کان، پیناسه کان، مشتومره کان و کیشه کان. نه مه به شداری دهکات له توانای نیمه بو رپکخستنی بیرۆکه و کیشه کان، بو مامه له کردن له گه ل پرسیاره کانی به ها، و دهره پیدانی نه وه ی که

گرنگه له برېڅکي زوری زانیاری. ئەمه یارمه تیمان دەدات، له لایه کهوه، بۆ جیاکردنه وهی جیاوازی ورد و ورد له نیوان بۆچوونه کان و له لایه کی ترهوه، بۆ دۆزینه وهی زهوییه کی هاوبه ش له نیوان هه لئوئستی به رامبه ردا. ههروهها یارمه تیمان دەدات بۆ دروستکردنی بۆچوون و تپروانینی جۆراوجۆر له یه ک تهواوی یه کگرتوودا.

فهلسه فه به شیوه یه کی تایبته به شداری دهکات له په ره پیدانی هیزی دهرپین و په یوه ندیکردن. هه ندیك له ئامرازه بنه رپه تییه کانی دهرپینی خۆی دابین دهکات - بۆ نموونه، شاره زایی له پیشکه شکردنی بیرۆکه کان له رپگه ی مشتومپی رپکخراو و باش بنیات نراوه - که بواره کانی تر به شیوه یه کی فراوانتر به کاری ناهینن یان هه ر به کاریان ناهینن. فهلسه فه یارمه تیمان دەدات بۆ دهرپینی نه وهی که جیاوازه له بۆچوونه کانماندا، توانای ئیمه بۆ پروونکردنه وهی ماده سه خته کان به هیتر دهکات، ههروهها یارمه تیمان دەدات بۆ نه هیشتنی ناروونی و ناروونی له نووسین و قسه کردنمان.

فهلسه فه راهینان دابین دهکات له بنیاتنانی شیوازی پروون، گفتوگۆی باش، و نموونه ی گونجاو. به م شیوه یه یارمه تیمان دەدات بۆ په ره پیدانی توانا کانمان بۆ قایلکردن. ئیمه فیری دروستکردن و به رگریکردن له بۆچوونه کانی خۆمان دهبین، بۆ نه وهی رپز له هه لئوئسته رکا به ره کان بگرن، وه به توندی ئامرازه به وه بکه یین که بۆچی ئیمه بۆچوونه کانی خۆمان به باشتر له جیگره وه کان داده نیین. ئەم توانایانه ده توانریت گه شه یان پیدریت نه ک ته نها له رپگه ی خویندنه وه و نووسین له فهلسه فه دا، به لکو له رپگه ی دیالوگی فهلسه فیشه وه له ناوه وه و دهره وهی پۆلدا، که به شیکه له په روه ده یه کی فهلسه فی ته واو.

نووسین به چری له زۆربه ی کۆرسه کانی فهلسه فه دا فیتره کریت، و زۆرپک له دهقه فهلسه فییه به رده وامه کان وه ک وتاره نه ده بییه کان زۆر باشن. فهلسه فه فیری نووسینی لیکدانه وه دهکات له رپگه ی تاقیکردنه وهی دهقه کانی به رهنکاربوونه وه، نووسینیکی به راوردکاری له رپگه ی جه ختکردنه وه له سه ر دادپه روهی بۆ هه لئوئستی جیگره وه، نووسینیکی مشتومپراوی له رپگه ی په ره پیدانی توانای خویندکاره کان بۆ دامه زراندنی بۆچوونی خۆیان، و نووسینی وه سفکراو له رپگه ی وینه کیشانی وردی نموونه دیاریکراوه کانه وه. پاشان له نووسینه فهلسه فییه کانداه خت ده کرینه وه. ههروهها په سه نایه تی

هاندەدریټ و بە شیۆهیه کی گشتی داوا له خویندکاران دەگریټ که خه یالی خوین به کارهینن بو
په ره پیدانی بیروکه کانیان.

ئه و به کارهینانه گشتیانهی که له فهلسه فه دا باسکران به دنیاییه وه به هایه کی ئه کادیعی گه وره یان
هه یه. پیویسته ئه وه پروون بیټ که لیکۆلینه وه ی فهلسه فه خه لاتی ناوخۆیی هه یه وه ک گه رانیکی بی
سنوور بو تیگه یشتن له کیشه گرنکه کان. به لام فهلسه فه زیاتر به کاردیټ بو قوولکردنه وه ی په روه رده.

فهلسه فه پیویسته بو تیگه یشتن له بواره کانی تر. زۆریک له پرسیاره گرنکه کان ده باره ی دیسپلینیک،
وه ک سروشتی چه مکه کانی و په یوه ندییه که ی به بواره کانی دیکه وه، له سروشتدا فهلسه فییه.
فهلسه فه ی زانست، بو نمونه، پیویسته بو ته واوکردنی تیگه یشتن له زانسته سروشتی و
کۆمه لایه تییه کان که له خودی کاری زانستییه وه سه رچاوه ده گریټ. فهلسه فه ی ئه دهب و فهلسه فه ی
میژوو به هایه کی هاوشیوه یان هه یه له تیگه یشتن له زانسته مروییه کان و فهلسه فه ی هونه ر (جوانکاری)
گرنکه بو تیگه یشتن له هه ردوو هونه ری بینراو و نمایشکردن